

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

«מרדכי זיסקינד הגר-מאיר שולביץ»

מסכת בעניני חג השבועות.

שאלה. צ"ע למה אין מסכת משניות על שבועות כמו בכל חג בסכות ופסח, ואעפ"י שאין מצוות מעשיות, הרי יש בהם שתי לחם וקרבנות הבאים מכוחם, והרי מצינו כמה מסכתות שרובם בעניני קרבנות, וכמו יומא.

תשובה.

א] כתב התוספות יום טוב מסכת סוכה הקדמה- וזה לשונו: כתב הרמב"ם בא לסיים דבריו בשלש רגלים וקודם זה דבר על פסחים ונשאר לו לדבר על ענין סכות ושבועות ולא נמצא לו מה שידבר בשבועות אלא דברים המיוחדים בכל יום טוב והיא מסכת ביצה והקדים סוכה על ביצה לרוב המצוות שיש בסוכות ע"כ: ר"ל סוכה ונטילת הד' מינים וניסוך המים, ומ"ש שלא נמצא לשבועות דברים מיוחדים ואף על פי שיש לחם הבכורים וזבחי שלמים איירי דזוטרן לא חיבר מהם מסכת מיוחדת והניחם במקומם שבסדר קדשים ומפני כן חיבר גם שמה דיני העומר שבפסחים.

ב] בספר יינה של תורה הביא מעשה מהגאון בעל ההפלא"ה זצ"ל בהיותו קטן שאלו אביו מה ילמוד לקראת חג השבועות והשיב מס' שבועות ואביו סבר שהוא טועה ומדמה חג השבועות למס שבועות שהוא מלשון שבועה, אמר לו הקטן יודע אני שהוא מלשון שבועה אבל כולנו קיבלנו בשבועה לקיים התורה לכן צריכין לידע חומר השבועה כדי לקיימו לכן יש ללמוד מסכת שבועות כהכנה לחג השבועות. ואכן במסכת זו יש מ"ט דפים, ויש נוהגים ללמוד כל יום דף אחד ממסכת זו, בין פסח לעצרת.

שמחת יו"ט בשנה שניתנה תורה

שאלה. בגמ' שבת פז ע"א אמר רבא כו"ע בשבת נתנה תורה לישראל- צ"ע איך קיימו שמחת יו"ט שבנה ההיא, הרי בשבת א"א לשחוט ומה ששחטו אתמול לא היה טוב, דהרי אתמול היה להם דין של ב"נ שהרי עדיין היה קודם מתן תורה.

תשובה.

א] לדעת הפרקי דר' אליעזר היה מתן תורה ביום ששי לשבת, "בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות, ובתשע שעות ביום חזרו ישראל לאהליהם, והיה המן מוכן להם לשני ימים" ובמה שהדגיש שהיה מוכן 'לשני ימים', ואולי אפשר לפרש, שבדר"כ כשלקטו המן בע"ש היה מספיק להם לד' סעודות, א' ליום ששי בבוקר, א' לליל שבת, וב' ליום השבת, וכאן כבר אכלו סעודת היום בבוקר כדרכם, ואחר מ"ת רצו לאכול סעודת יום טוב, ולא הכינו לעצמם סעודה, ועשה להם הקב"ה נס, ונתרבה המן שבידם, וניתוסף בו סעודה נוספת עבור הסעודת יום טוב, ונמצא שהיה בידם ד' סעודות, והוי כמו כל ערב שבת, שהיה להם ד' סעודות, רק כאן כבר אכלו סעודה א' בבוקר, ואעפ"כ היה להם עבור ד' סעודות. ולפי"ז נמצא דלא כהמשנת שכיר המבואר להלן.

ב] בשו"ת משנה שכיר (ח"ב ס' מה) כותב: קשה לי, בהא דקיי"ל (שבת פ"ו ע"ב) דלכ"ע בשבת ניתנה התורה, נמצא דחג השבועות היה אז בשבת, והתורה אמרה (דברים ט"ז, י"ד) ושמחת בחגך, ואמרו בפסחים (דף ק"ט ע"א) דאין שמחה בלא בשר, והר"ן ריש פ"ד דסוכה (דף כ"א ע"א בדפי הרי"ף ד"ה והשמחה) כתב דכי מקלע יום ראשון דיו"ט בשבת א"א לקיים השמחה בשלמים, דלשחוט בשבת א"א, וגם לשחוט השלמים בערב יום טוב א"א, דבעינן זביחה בשעת שמחה, ורק מקיימין השמחה בבשר חולין שנשחט מעיו"ט, עיין שם. והנה קיי"ל (יו"ד סי' ב' סעי' א') דשחיטת מי שאינו מצווה על השחיטה נבילה היא, והשתא דבשבת נתנה תורה, ואז בא הציווי עליהם לשחוט, ובערב שבת עוד לא נצטוו על השחיטה, נמצא דבשבת

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

דנתחדש הציווי לא היתה כשרה להם השחיטה דמאתמול, וא"כ איך אפשר היה להם לקיים מצות שמחה שהוא אכילת בשר מה"ת ממ"ע דושמחת בחגך.

ווא"ל דהא כתב הר"ן שם דאפשר לקיים מצות שמחה בשאר שמחות, שלא אמרו 'אין שמחה אלא בבשר' אלא למצוה מן המובחר, אבל לא לעכב, עיין שם, וא"כ הכא נמי קיימו מצות שמחה בשאר שמחות ולא בבשר, וכן אמרו בפסחים שם דבזמן הזה הוי השמחה ביין, א"כ גם אז אפשר שקיימו מצות שמחה ביין. אבל זה דוחק גדול לומר שלא קיימו אז ביום טוב הראשון שבאה להם מהתורה מצות שמחה על צד המובחר.

ולא עוד, אלא שמשמע מדברי ה"ם של שלמה' [פ"ב דביצה סי' ה] שלא כדברי הר"ן דבשר אינו מעכב, שכתב ביישוב דברי הרמב"ם [בפ"ז מהל' יום טוב הי"ח] דאוכלים בשר ושותים יין, והקשה הב"י [בסי' תקס"ד ד"ה כתב הרמב"ם] דהא בזמן הזה אין שמחה אלא ביין, ולמה הצריך גם אכילת בשר. וכתב ה"ם של שלמה', דמה שאמרו 'בזמן הזה אין שמחה אלא ביין' לא בא למעט אכילת בשר, דפשיטא דאין שמחה אלא בבשר, דהא שמחת יום טוב היא הסעודה, ולא נקרא הסעודה להיות בו לב טוב ושמחה בלא בשר, אלא שבזמן שבית המקדש קיים היה מספיק להם שמחה זו אפילו שותים מים בתוך הסעודה, אבל בזמן הזה דערבה כל שמחה מוכרח לשתות גם יין כדי להשיכח הצער של גלויות מאתנו, יעיי"ש.

ובסו"ד כותב: ומצאתי בספר זכרון בספר, לרב אחא מארה"ב, שנדפס בשנת תר"ס, שהביא בשם הגאון ר' צבי ליפמאן אבדק"ק קריזבארג במדינת רוסיה, דבאמת לא אכלו בשר מטעם הנ"ל, ואכלו מאכלי חלב, ולכן גם אנחנו אוכלין מאכלי חלב בשבועות לזכרון. (וכעת בשעת העתקת הכ"י לדפוס נדפס סה"ק שער יששכר למרנא הגה"ק ממונקאטש, ומצאתי במאמרי חדש סיון אות נ"ה שגם הוא כתב כן בטעם המנהג, עיין שם). אבל לדעתי היא רק שיחה נאה אבל אינו אמת שאכלו אז מאכלי חלב ולא בשר מהטעם שכתבתי לעיל¹, וא"כ הדרא קושייתי לדוכתא ע"כ וע"ש עוד באריכות בזה.

קנאה אצל מלאכים.

שאלה: בגמ' שבת דף פט ע"א שמשא אמר למלאכים קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר וכו', וצ"ע הרי מצינו שאומרים קדיש בארמית כדי שלא יתקנאו המלאכים, גם קשה מדברי רש"י בראשית א - כו בד"ה נעשה אדם - ענותנותו של הקדוש ברוך הוא למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, ע"כ, וצ"ע הרי אצל מלאכים אין קנאה. תשובה.

א. ראשית בביאור העניין שאצל המלאכים אין קנאה כתב ה [רבינו] בחיי שמות פרק ו

לפי דעתי בלשון נתקנאו כי המלאכים אין ביניהם קנאה, לפי שהקנאה ממדות יצר הרע והמלאכים אין להם יצר הרע, וכן אמר אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה ולא קנאה ולא תחרות, ומפני שכולן נסכמים לדעה אחת והיא השגת הבורא יתברך,

¹ שם הוסיף וחיזק ראיותיו שבעיני שמחה דווקא בבשר בשבועות - ראה משנה שכיר - (מועדים שבועות שמחת יו"ט בבשר ביום קבלת התורה): וכתב. - וגם מלבד זה אמרו בפסחים [סח, ב] דהכל מודים בעצרת שבעינין 'לכם', ופירש רש"י [ד"ה דבעינין] שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישאל שניתנה תורה בו, עיין שם. א"כ במכל שכן דהיה החיוב ביום הראשון של קבלת התורה להראות שמחתנו בו במאכל ומשתה בבשר וביין, דאל"כ היה זה כקצת אבילות ר"ל, דבכל שבת היו אוכלין בשר [עיין מג"א סי' רמט סק"ו] ועכשיו ביום קבלת התורה היו נמנעים מזה. ועיין בע"ז [ה, ב] בתוס' [ד"ה ערב יום טוב] שכתב דמהאי טעמא מרבים באכילת בשר בשבועות, משום דהכל מודים בעצרת דבעינין 'לכם', עיין שם. וא"כ קשה טובא, מאין היה להם בשר, כיון דבשבת ניתנה התורה ולא היו יכולין לשחוט, ומאתמול היתה השחיטה להם פסולה כיון דאז לא היו מצווין בשחיטה והיום נצטוו.

ותלמיד חכם אחד השיבני דקיימו מצות שמחה במן, דכל הטעמים שרצו לטעום טועמים, א"כ היו מכוונים לטעום במן טעם בשר והיה במקום בשר. וגם זה אינו לדעתי, דהא אמרו בחגיגה [ח, ב] דאין מקיימין מצות שמחה בבשר עוף, מין שחגיגה באה מהם יוצאים בו, אבל ממין שאין חגיגה באה מהן אין יוצאין בו, אבל ממין שהחגיגה באה יוצאין אפילו הוא חולין, [עיין יד דוד' שם ע"א ד"ה רש"י], וא"כ ממילא אין יוצאין במן כמובן. ואין לומר דשפיר היו יכולין ליקח בשר דשחטו מאתמול, ולא היו כנבילה משום דאז היה היתר להם ובשעת היתר נשחט, א"כ מותר גם היום. זה אינו, דא"כ תפשוט בעיא דרבי ירמיה בחולין [יז, א] איברי בשר נחירה שהכניסו לארץ ישראל מהו, ונשאר בתיקו, ותפשוט ליה מהכא, על כן קושייתי צע"ג, ודו"ק. ועיין בחולין שם בפלוגתא רבי ישמעאל ור"ע, ודו"ק.

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

וההשגה הזאת היא מזונם וקיומם של מלאכי השרת, וכשם שהאדם נמשך אחר מזון הגוף שהוא קיומו, כך המלאכים נמשכים אחר מזונם שהוא השגתו יתברך והוא קיומם, וכיון שאין להם אלא רצון אחד ודעת אחת מן הנמנע שתהיה הקנאה מצויה בהם. ומן הידוע עוד כי הקנאה המצויה במין האנושי, איננה נמצאת כי אם באותם הקרובים במעלה, כי המלך לא יתקנא בכפרי, והכפרי לא יתקנא במלך, מפני שהם בתכלית הרחוק זה מזה. וכן אמרו רז"ל: (עבודה זרה נה א) אין אדם מתקנא אלא חכם בחכם גבור בגבור עשיר בעשיר, וזה ברור. כי החכם איננו מתקנא בסכל לפי שאין לו צורך בו, גם הסכל איננו מתקנא בחכם כי אין לו דעת כלל כל כך שיכיר ערך עצמו וערך החכם, כי שניהם הפכים, וא"כ איך יקנא הדבר להפכו, ועליון המדרגה איך יקנא למי שהוא שפל המדרגה. אבל ענין הקנאה במלאכים משל, והכונה כי היה רחוק ונמנע אצל שכלם של מלאכי השרת, כי החכמה שהיא נעלמת מהם שהם שכל פשוט ואין יצר הרע להם, שיתן הש"י תורה לקוח ממנו לבעלי יצר הרע, מזה אמר נתקנאו מלאכי השרת ואמרו: חמדה גנוזה שיש לך בשמים אתה נותן לבני אדם, כי בודאי יודעים היו שכל העיניים האלו נזכרים בתורה, וכי הם מצות גופניות בלתי אפשריות להתקיים רק בבעלי הגוף. וטעם הקנאה הוא ענין המניעה אצלם שתהיה עליו מדרגה למורכבים בעלי חומר יותר מן השכלים הנפרדים מן החומר, גם עליו מדרגה אשר למשה רבינו ע"ה ששייך הוא החכמה שהיא נעלמת מהם. המעלה הזאת הנקראת ראשית, לא השיגה שום נברא כמו משה רבינו, ולזה העיד בו הכתוב "וירא ראשית לו כי שם", במעלת ראשית, "חלקת מחוקק ספון" (דברים לג, כא), ומשם זכה לקבל התורה. והשגה זאת לא נודעה לו בנבואה רק מצד הסתכלותו בחכמה, וזהו לשון "וירא" ולא אמר וידע.

ב] ולעצם הקושיא מנעשה אדם- ראה מש"כ המהר"ל בגור אריה בראשית שם פרק א וז"ל: ואין דעת רש"י שהמלאכים מקנאים בו ממש, שלא שייך קנאה במלאכים, אבל הפירוש הוא כי המלאכים מפני שהם יותר ראויים לחשיבות, והתחתונים אינם ראויים לחשיבות, ולפיכך כאשר האדם בתחתונים בצלם אלהים שאינו בעליונים - יש כאן קנאה. פירוש שנקרא 'קנאה' כאשר ימצא מעלה באחר שראוי שתמצא בו, ולכן מקנאים בו, וצלם אלהים ראוי לעליונים מצד מעלתם, לא בתחתונים, ויהיה כאן קנאה - פירוש צד שאין ראוי לו. ולכן נמלך בהם, פירוש שברא את האדם עד שהכל היו מסכימים שראוי לאדם צלם אלהים. ולפיכך אצל האדם נכתב "נעשה אדם בצלמינו" שלא נברא נגד המלאכים, רק בהסכמת הכל, ומלמדנו בזה מדת ענוה, שהרי השם יתברך יכול לעשות בעולמו מה שירצה, ואם היה נותן חכמתו יתברך להיות האדם נברא - מה אכפת במלאכים אם היו אומרים כי לפי דעתם אין ראוי שיהיה צלם אלהים בתחתונים, רק מדת ענוה הוא שנטל רשות מן המלאכים:

ג] בגליון הש"ס להגרעק"א כבר העיר קושיא זו ממה שאיתא ברש"י פרשת בראשית (א, כו) ששייך קנאה אצל המלאכים, וז"ל רש"י שם: 'נעשה אדם', ענותנותו של הקדוש ברוך הוא למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים "ויתקנאו בו" לפיכך נמלך בהן. ע"כ. הרי ששייך מושג 'קנאה' אצל המלאכים. וראה בדברי דוד להט"ז שם שכתב ליישב "דוודאי בין המלאכים עצמם אין קנאה בין זה לזה, אפי' במי שיש לו מעלה יתירה אין האחרים מקנאים בו, אבל באינם מינם - כגון מין האדם, והוא בדמות שלהם, וודאי כלל מין המלאכים מתקנאים במין האדם באם רואים שיש להם מעלה כמותם והוא קרוץ מחומר". ע"כ.

ד] האדמו"ר בעל ה'פני מנחם' מגור זצ"ל הוסיף לציין בזה, מה שאי' בחולין צא, ב וברש"י שם (ד"ה בעו) דהמלאכים קנאו ביעקב אבינו וביקשו לסכנו, ועל כרחק כהנ"ל דבדייקא אמרו כאן קנאה יש "ביניכם", היינו שבין מלאכי השרת בעצמן אין קנאה, אבל לגבי מין האנושי יש להם קנאה. ע"כ (ויש להוסיף בזה גם מה שאי' בתוס' ברכות ג, א ד"ה ועונין, שאומרים העולם שלכך אומרים 'קדיש' בלשון ארמית "לפי שתפילה נאה ושבח גדול הוא, על כן נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו", עיין שם בתוס', ועל כרחק כהנ"ל שקנאה להתחתונים שייך גם במלאכי השרת. ודו"ק).

טבילת כלים אצל גר

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

שאלה. המשנה ברורה בסימן תצ"ד י"ב כתב טעם לאכילת מאכלי חלב בשבועות כיון שמיד אחר מתן תורה לא יכלו לבשל בכליהם שהיו בלועים מבישולי איסור. ויל"ע שלכאורה היו צריכים להטביל את כל כליהם גם אלו שלא בלעו איסור דמסתבר שכל גר שמתגייר צריך להגעיל ולהטביל כליו כדין הקונה כלים מעכו"ם.

תשובה.

הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל הביא ידיעות מופלגות בעניין זה כדרכו בקודש, בשו"ת יביע אומר חלק ז - יורה דעה סימן ח, וזת"ד:

ראיתי להגאון רבי אליהו קלצקין ז"ל אב"ד לובלין, בספר דברים אחדים (סי' קצו), שהקשה בהא דלא אשכחן חיוב טבילת כלים אצל אבותינו לאחר מתן תורה, אף שבגמ' (כריתות ט א) אמרינן, ככם כגר, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים, אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה וכו', וצריך לומר דה"ט משום דבעינן דרך לקיחה כמעשה שהיה וכו'. ע"ש. וכעת אינו מצוי אצלי. וכן מצאתי להגאון מהר"ש גרינפלד בתשובה ח"ג (סי' מח) שכתב אודות מומר שחזר בתשובה שא"צ להטביל כליו, דלא הוי כמעשה שהיה, וכמו שאמרו בע"ז (ע"ב), ואפשר שגם עכו"ם שנתגייר א"צ להטביל כליו, משום דלא דמי למעשה שהיה שיצאו מרשות זה ונכנסו לרשות אחר, דהיינו מרשות עכו"ם לרשות ישראל, וכמ"ש בירושלמי (סוף ע"ז), שהטעם לטבילת כלי סעודה הנקחים מן הגוי, מפני שיצאו מטומאת עכו"ם ונכנסו לקדושת ישראל, וא"כ י"ל שחידוש הוא שחידשה תורה ואין לך בו אלא חידוש, שיצאו מרשות עכו"ם ונכנסו לרשות ישראל. משא"כ עכו"ם שנתגיירו שהכלים נשארו ברשות הבעלים, אלא שיש שינוי בבעלים, שמתחלה היו עכו"ם ואח"כ נעשו ישראל, בכה"ג י"ל שאין צריך טבילה לכליהם. ומ"מ נראה שיטבילו כליהם בלא ברכה. ע"כ. אולם בשו"ת תשורת שי מה"ת (סי' קג) כתב שישאל מומר שחזר בתשובה כליו צריכים טבילה. ע"ש. ולפ"ז כ"ש עכו"ם שנתגייר שכליו צריכים טבילה. (וע' בשו"ת יביע אומר ח"ב חיו"ד סי' ט אות יג, מש"כ על דברי התשורת שי הנ"ל. וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו' בתרא ס"ס רמא). ודו"ק).

(ב) ואפריון נמטייה למר שיחיה דאשכח מרגניתא להגר"ש בורנשטיין מסוכטשוב בספר שם משמואל (פרשת מטות) בשם מר אביו הגאון בעל אבני נזר, וז"ל: והנה בתמורה (ל ב) איתא, ולד טריפה, שנתעברה ואח"כ נטרפה, היא וולדה נטרפו וכו', ודייקנן מינה שהוא הדין בדבר קדושה השורה על האדם, ולכן הא דקי"ל בכלים הנלקחים מן העכו"ם שצריכים טבילה, מפני שיצאו מטומאת עכו"ם ונכנסו לקדושת ישראל, לפי האמור נראה שגר שנתגייר וכליו עמו, אין הכלים צריכים טבילה, כי חלות הקדושה שעליו בשעת גיורו חלה גם על הכלים שלו, ורק אם קנה כלים מן הגוי לאחר מכן צריך להטבילם, למען יכנסו לקדושת ישראל. ע"כ. ולפי זה ניחא ג"כ מה שלא הוצרכו אבותינו להטביל כליהם לאחר מתן תורה, כי מיד שנתקדשו במילה וטבילה והרצאת דמים, חלה הקדושה על כליהם, ולא הוצרכו להטבילם. והגאון שואל ומשיב מה"ת (ח"ד ס"ס יז) הוכיח מקושיא זו שטבילת כלים אינה אלא מדרבנן, וכדעת הרמב"ן וסיעתו. ע"ש. ולפי האמור אין הכרח לומר כן, נגד דעת הראב"ד וסיעתו. (וע' בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' קט אות ב. ודו"ק) וע' בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א (סוף סי' קט) שכתב, דלכאורה לפי דעת הראב"ד וסיעתו שטבילת כלי מתכות של סעודה מדאורייתא, למה לא הצריכה התורה טבילה לכל הכלים האלה לאחר מתן תורה, והאמת אגיד ולא אבוש כי אינני זוכר אם נאמר בגר שנתגייר שיהיו כליו צריכים טבילה, אבל גם אם נאמר כן, מ"מ לגבי ישראל בשעת מתן תורה לא שייך לומר שיש להטבילם כדי שיצאו מטומאת עכו"ם, שישאל גם קודם מתן תורה לא היו בגדר טמאים ח"ו, וכבר נצטוו בקצת מצות בצאתם ממצרים ובמרה, וגם בשירת הים נמחלו כל עונותיהם, כדאיתא במדרש. (וע' בשמות רבה פרשה כג סי' יב, אז ישיר ישראל וכו', אמרו ישראל, נאים אנו לומר שירה לפניך, לפי שאין בנו טומאה, והרי המילה מעידה עלינו שאנו טהורים). עכת"ד. ובספר חדרי דעה יו"ד (סי' קכ) כתב, לכאורה לפי דברי הירושלמי (סוף ע"ז) שהטעם לטבילת כלי סעודה הנלקחים מן העכו"ם, מפני שיצאו מטומאת עכו"ם ונכנסו לקדושת ישראל, גם גר שנתגייר יצטרך להטביל כליו, אבל לא מצינו דבר זה בשום מקום. ואולי שמכל מקום אין זה כמעשה שהיה. וצ"ע. ע"כ. אולם ראיתי

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

בשור"ת לחם שלמה (חיו"ד סימן צז אות ב) שהביא בשם הגאון הקדוש מטשכנוב, שהעיר על מה שלא נצטוו ישראל במלחמת סיחון ועוג על טבילת כלים, ויישב שהואיל ונאמר בהם לא תחיה כל נשמה, הרי נעשו הכלים הפקר, ובזכית ישראל מן ההפקר א"צ טבילה. משא"כ במלחמת מדין שנשארו בנותיהם, ובמקום שאין בנים הבנות יורשות, הילכך צריכים טבילה. ותמה הרב המחבר על זה, שהרי גם הבנות של מדין שנשארו בחיים קנאום ישראל מן ההפקר, שהרי היה בידם להורגן, וא"כ איך יזכו בירושה. ועוד שהרי קנו ישראל את כל אשר להם בכיבוש מלחמה ואיך יירשו הבנות. וצ"ע. וסיים, ולפי מ"ש הגאון הנ"ל שהזוכה מן ההפקר א"צ טבילה, יש לפשוט שאלת חכם אחד בגר שנתגייר אם כליו צריכים טבילה, ולפי האמור נראה שכיון שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, הרי הוא כזוכה מן ההפקר ואין כליו צריכים טבילה. אבל לפע"ד לא נראה כן, שהרי גם במדין היה הכל הפקר וכנ"ל, ואף על פי כן הוצרכו להטביל הכלים. ע"כ. אבל לפי דברי הרב שם משמואל בשם אביו הגאון בעל אבני נזר, גר שנתגייר הועילה טהרתו בטבילה גם לענין הכלים שלו. ושור"ר בשור"ת ציץ אליעזר חלק ח' (סי' כ אות ד) שהביא בשם שור"ת נזר הקודש (חיו"ד סי' יז) שכתב, שגר שנתגייר אין כליו צריכים טבילה, ואפי' הכלים שקנאם בגיותו מעכו"ם, א"צ טבילה, וה"ט משום שכח הטומאה המרחפת על כליו, הוא רק בזמן שהכלים בבעלותו, אבל אם נפקעה בעלותו מהם, נפקע ופסק כח הטומאה מעליהם, ולכן גר שנתגייר שהוא כקטן שנולד, נפקע מכליו שם טומאת העכו"ם, שכל הזכויות שהיו לו עליהם קודם שיתגייר נפקעו עתה לאחר הגיור, וזוהי טהרתם, ואין צורך בטהרה אחרת ע"י טבילה. עכת"ד. וזכה לכיון לדברי הגאון מטשכנוב הנ"ל. כל קבל דנא ראיתי בשור"ת שבט הלוי ח"ד (סי' צב אות ב) שנסתפק בזה, והעלה מסברא שגר שנתגייר כליו צריכים טבילה מן הדין כדי שיכנסו לקדושת ישראל. והניף ידו שנית בשבט הלוי ח"ו (סי' רמה אות ב), וכתב, ששוב ראה בדרכי תשובה שהביא ספק זה בשם חדרי דעה, ושהניח בצ"ע. וסיים, אבל לדעתי נראה שחייב להטביל כליו בודאי. ושכן מוכח בשור"ת תשורת שי (הנ"ל). ע"כ. ולא זכר שר מדברי האחרונים הנ"ל. ולענין הלכה נ"ל להכריע שיש להחמיר בכלי מתכות שלו להטבילם בלא ברכה, מכיון שלדעת הראב"ד ועוד פוסקים טבילת כלי מתכות מדאורייתא. וכמו שכתבנו בשור"ת יביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' ט), הילכך מפני שאנו מדמים, לא נעשה מעשה (גיטין לז א), אבל בכלי זכויות שטבילתם מדרבנן (כמש"כ שם אות ז), שפיר יש לסמוך על סברת האחרונים הנ"ל דס"ל שאינם צריכים טבילה. וכדקי"ל בעלמא (ע"ז ז א) בשל סופרים הלך אחר המיקל. ובכה"ג לא חשיב אתחזק איסורא, כמ"ש בס' בית הלל (סי' קכ סק"ב). ע"ש. וע"ע בשור"ת יביע אומר ח"ב סי' ט אות ח). והנלע"ד כתבתי. +וראיתי הלום להגרצ"פ פראנק זצ"ל בשור"ת הר צבי (חיו"ד סימן קט) שהביא ג"כ דברי הגאון מטשכנאו הנ"ל, וכתב, ולפע"ד ללא ראיה מוכרחת קשה לחדש דין שהפסק בין הרשויות מבטל מצות טבילת כלים, אלא שעלינו ליישב הקושיא שא"כ למה לא נצטוו על טבילת כלים במלחמת סיחון ועוג שקדמה למלחמת מדין, למ"ד טבילת כלי מתכות דאורייתא, והרמב"ן בפר' מטות כתב, ולבי מהרהר לומר שדין טבילת כלים מדבריהם וקרא אסמכתא בעלמא. ולמה לא פשט כן מכח הקושיא דאם איתא דטבילה זו מה"ת למה לא נצטוו עליה במלחמת סיחון ועוג, וכמו שהקשה כיו"ב לגבי הגעלה, ותירוצו שם לא שייך לענין טבילה. ונראה שעיקר קושיית הרמב"ן בדין ההגעלה, משום שבמצות הגעלה אין כאן דין מחודש, כיון שכבר הוזהרו בסיני על איסורי מאכלות, וההגעלה היא רק להודיע שהטעם כעיקר, ולכן להרמב"ן שהוא פוסק טעם כעיקר דאורייתא, ודאי שיש להקשות למה לא נצטוו על ההגעלה במלחמת סיחון ועוג, מכיון שעל עצם האיסור כבר נצטוו בסיני, ובהכרח היו צריכים להכשיר כליהם בהגעלה, דהא טעם כעיקר דאורייתא. משא"כ במצות טבילת כלים שהיא מצוה מחודשת, שנתחדשה בזמן שנאמרה, אין להקשות על שלא נאמרה מקודם במלחמת סיחון ועוג, שהרי הרבה מצות יש שנאמרו באיחור זמן, שלא כל המצות ניתנו במעמד אחד, יש מצות שנאמרו במרה, ויש שנאמרו באהל מועד, ויש שנאמרו בערבות מואב, והנסתרות לה' אלהינו, ומעתה אין לבנות מכח קושיא זו דין חדש שהפסק בין הרשויות מפקיע הכלים ממצות הטבילה. עכת"ד. והנה מה שייחס להרמב"ן דס"ל טעם כעיקר דאורייתא, במחכ"ת נראה שנעלם ממנו מ"ש הרמב"ן בחידושו לחולין (צח ב) בד"ה אלא, שדברי רש"י בשמעתא דרבא ור' יוחנן דטעם כעיקר דרבנן, נכונים הם,

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

דברא מפרש ואזיל דמדאורייתא ברובא בטיל, אלא מדרבנן בעינן ששים. ולית ליה טעם כעיקר דאורייתא, ור' יוחנן נמי אמר בע"ז (סו א) כל שטעמו ולא ממשו אין לוקים עליו. והא דילפינן בפסחים (מד א) ממשרת ליתן טעם כעיקר ס"ל לאמוראי בתראי דאסמכתא בעלמא הוא, ולא מילף הוא, דהו"ל נזיר וגיעולי עכו"ם שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, אי נמי גיעולי עכו"ם חידוש הוא כדאמרין בפסחים שם, ומשרת להיתר מצטרף לאיסור. ע"כ. וכ"כ הרשב"א בתורת הבית (דף קא סע"ב) וז"ל: והרמב"ן כתב כדברי רש"י דטעם כעיקר דרבנן, ומדאורייתא תרתי בעינן טעמו וממשו, הא טעמו ולא ממשו כגון מין בשאינו מינו שאין ממשו של האיסור בעין, אינו אסור מה"ת אלא מדרבנן. ע"כ. וכן הובא בבית יוסף (סי' צח). ע"ש. ולפ"ז מה שהקשה הרמב"ן למה לא נצטוו על ההגעלה במלחמת סיחון ועוג, היינו דנהי שצווי ההגעלה בכלי מדין הוא חידוש, אותו חידוש עצמו היה לו להכתוב להקדימו במלחמת סיחון ועוג. ולכן הקשה הרמב"ן בדין ההגעלה, שלמה לא הוקדם לאומרו במלחמת סיחון ועוג. ועכ"פ דחיית הגרצ"פ פראנק עדיין במקומה עומדת. וע' בשו"ת שבט סופר (חיו"ד ס"ס סז). ודו"ק היטב.

זמן מתן תורתנו

שאלה. א. דבר תימה הוא שבנוסח התפילה והקידוש בחג שבועות אנו אומרים זמן מתן תורתנו ואילו התורה לא הזכירה כלל ואף לא ברמז שהוא חג מתן תורה אלא נקרא חג הקציר (משפטים) וביום הבכורים (פ' פנחס) חג השבועות (בפ' ראה) הלוא לתכלית יום זה של קבלת התורה נברא כל העולם וזהו עיקרו של יום. ב. וביותר תמוה שהתורה העלימה ולא כתבה בפרוש את היום המדויק בו ניתנה תורה רק כתבה תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'. ג. ועוד מה הטעם שנצטוונו דווקא בחג שבועות להקריב מנחה חדשה לה'.

תשובה.

הכלי יקר בפרשת אמור מבאר שהתורה לא הזכירה בפרוש שיום זה הוא מתן תורה ולא כתבה בפרוש את התאריך של חג זה כבשאר המועדות משום שהקב"ה לא רצה להגביל יום ידוע לנתינת התורה לפי שבכל יום ויום מימות השנה צריך שיהיה דומה לו כאילו באותו יום קבלה מהר סיני ולמצוא בה טעם חדש כמבואר בעירובין נ"ד ב', ומכיון שכל יום הוא מתן תורה אצל ההוגים בה לכן אין ראוי להגביל יום לנתינתה, וכמאחז"ל בספרי ואתחנן עה"פ והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום שד"ת יהיו עליך כחדשים כאילו ניתנו היום על כן נצטוונו להקריב בחג שבועות מנחה חדשה להורות על ההתחדשות שבתורה שהיא כמנחה חדשה בכל יום ויום מטעם זה אנו מברכים בברכת התורה בא"י נותן התורה בלשון הווה המורה על הנתינה המתמשכת.

ת"ת דתשב"ר מקיים את העולם

שאלה. צ"ע דבגמ' שבת קיט ב אין העולם מתקיים אלא בשביל תינוקות של בית רבן, וקשה הרי קטנים אינם מצווים ללמוד ואיך שבתורתן שלהם אינם מצווים יש בכוחה להגן, הא בסוטה כא א חזינן שמי שאינו מצווה ועושה אין בכוחו להגן.

תשובה.

במשנת רבי אהרן [קוטלר, חלק ג, קד] תמה, הרי תורת התינוקות אינה קיום מצות תלמוד תורה משום שאין להם דעת לכוון לשם מצוה, ואפילו אם מצוות אין צריכות כוונה הרי אינם מצווים, וגדול המצווה ועושה ממי שאין מצווה ועושה, ולמה עדיף לימודם מתורת האמוראים? וביאר לפי מה שאמר הגר"א שבתלמוד תורה יש שני דברים א. מצוה וחויב ללמוד תורה, ב. עצם

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

לימוד התורה [וראה בחידושי מרן רי"ז הלוי הלכות ברכות בשם הגר"ח שברכת התורה אינה על מצות תלמוד תורה אלא ברכה על התורה עצמה, ולכן אפילו נשים שפטורות מהמצוה, מברכות ברכת התורה על התורה עצמה] וקיום העולם עומד על לימוד התורה ובזכותה ולא דוקא על קיום "מצות" תלמוד תורה, ולכן תורת התינוקות שאין בו טעם חטא מקיים את העולם יותר מתורת האמוראים.

קדושת הר סיני.

שאלה. במתן תורה הוזהרו ישראל השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנוגע בהר מות יומת ואילו מיד לאחר מתן תורה נאמר במשך היובל המה יעלו בהר שלא נשאר בהר שום קדושה והותר אפילו לרעות עליו בהמות, וצ"ב מאי שנא הר סיני שנתקדש וה' ירד עליו ליתן את התורה לעיני כל ישראל שלא נשאר בו שום קדושה, ואילו בית המקדש ובתי כנסיות דרשינן מדכתיב והשימותי את מקדשיכם שקדושתן אף כשהן שוממין, ואמרו במגילה דף כ"ח א' שמטעם זה בית כנסת שחרב אין מפשילין בתוכו חבלים ואין עושין אותו קפנדריא.

תשובה.

א) אפ"ל דבהר סיני מעיקרא הקב"ה קבע את הקדושה רק לזמן שנותן התורה ולא יותר וממילא אחר מתן תורה נסתלק הקדושה לגמרי, אבל בתי כנסת אפילו בחו"ל קדושתן לעולם, ובפרט שעתידין בתי כנסיות שבבל להקבע בא"י וממילא לא מסתלקת הקדושה אף שהם שוממים.

ב) גם אפ"ל דהרי לפי הרמב"ן ורשי במסכת תענית בפירוש הר המוריה הרי עבר הקדושה מהר סיני למשכן ואחר כך לבית המקדש, משא"כ בתי כנסיות דלא עבר הקדושה וממילא נשאר שם ולכן צריך לכבדו אפילו בשממונו.

אשה שלומדת תורה האם מקיימת בזה שמחת יו"ט.

שאלה. הנה שיטת ר"א בביצה טו ב, שר"א אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה, הנה הדין הוא שנשים גם חייבות בשמחת יו"ט, וא"כ לפי"ז מה יהיה באשה שיש לה שמחה מקריאת פסוקי תורה ונ"ך, האם יכולה לקיים בזה שמחת יו"ט.

אשה שלומדת תורה האם מקיימת את העולם.

שאלה. הנה ידוע מש"כ הנפש החיים בשער ד' פכ"ה שאם רגע אחד יהיה העולם פנוי מעסק התורה לגמרי, תיכף כל העולמות נחרבים ר"ל, ויש להסתפק אשה שלומדת תורה האם לימוד כזה מועיל לקיים העולם, דהרי חזינן שמברכת ברכות התורה ולעסוק בד"ת.

מדוע בני"י קבלו התורה ולא הגויים

שאלה. איתא בילקוט שמעוני (במדבר רמז תרפ"ד): בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם - הבו לה' משפחות עמים, כשם שבני מביאין - ויתילדו על משפחותם. **לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצות,** וכו' שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהן. ולכאורה צ"ע, א. מה היא טענת אומות העולם על שישראל זכו להתקרב יותר

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

מהם, הרי בפירוש אמרו (ע"ז ב' ע"ב, ובמדרש) שהחזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלה עד שבא אצל ישראל וקבלוה, וא"כ מהו שאמרו 'מה ראו להתקרב יותר מן האומות'. ב. ועוד צ"ב בתשובת הקב"ה, דמה ענין קבלת התורה לישראל מחמת שהם מיוחסין, הרי בפירוש אמרו באבות (פ"ב מט"ו) התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, ובהוריות (י"ג). אמרו דממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ.

תשובה.

א. בספר שמע שלמה (אלגאזי) כתב ליישב דלעולם אוה"ע לא טענו להקב"ה על שלא הציע להם לקבל התורה, אלא טענתם היתה כמבואר בגמ' בע"ז (שם) דאומרים לפניו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כגיגית כמו שעשית לישראל. ועל זה השיב הקב"ה הביאו לי ספר יוחסין ובו אראה אם אבותיכם לא עברו על תנאף שהיא אחת משבע מצוות שמצווים עליהם בני נח, ובאמת לא נמצאו בהם מיוחסים אלא אדרבה כולם מנאפים, אבל ישראל אפילו שהיו במצרים - גן נעול היו, ובשביל זה אני מקרב את ישראל שלא עברו על הראשונות, ואתם אינני מקרבתם על שעברתם עליהם.

ב. ובדומה לזה ראה בספר באמרי בינה דרוש לפרשת החודש, וז"ל וכבר אמרנו על מדרשם ע"פ ויתלדו על משפחותם. בשעה שקבלו ישראל את התורה נתכנסו כל אוה"ע ובאו אל בלעם. מה ראו אלו להתקרב יותר מכל אוה"ע. אמר להם הקדוש ברוך הוא הביאו ספר יוחסין שלכם כשם שבני הביאו. ואינו מובן. הכי קיום תורה ומצותי תלוי ביחוס. אדרבא נודע מאמרם הזהירו בבני עניים שמהם תצא תורה. גם השאלה מה ראו אלו. הלא כתיב וזרח משעיר והופיע מהר פארן שחזר הקדוש ברוך הוא עם התורה לכל האומות אולם שאלו על כפיות ההר למה לא כפה הקדוש ברוך הוא עליהם. אולם ישראל שנשתלשלו משלשה אבות המה היו הסגילי הפרי קודש וכלם היינו אוה"ע המה רק הקליפה מן הפרי. לכך אמרו ישראל נעשה ונשמע. ואמרו ז"ל כבר נעשו כבר קימו האבות קודם ששמעו וכח הנולד בהמוליד ע"כ שידעו והרגישו בשכלם הזך כי המה הסגילי להפרי. וזה ג"כ מאמר התנא חביב האדם שנברא בצלם אלוקים כו' היינו בבא הזאת הוא הקדמ' למה שאמ' אח"כ ואמר כמו שנודע לכל שחביב אדם חי מדבר מכל הבע"ח מבחר כל הנבראים. כן נמי גלוי לעין כל חביבין ישראל ביותר שנקראו בנים למקום שהמה הנקידה פרי המתבקשת מן יצירת אדם הראשון וכלם טפלים להם כעבד נגד בן כיון שמטבעו ומזגו מתנהגים ורודפים אחרי מדותיו של הקדוש ברוך הוא עכ"ל.

ואולי ביאור הדברים, יתכן לומר, דהנה כל האומות שאלו "מה כתיב בה", שהוא היפך "נעשה ונשמע" - ביטול גמור לדבר ה', ולכך נתקנאו במעלת ישראל שלא שאלו כן. וע"ז ענה להם הקב"ה דישאל מיוחסים, היינו, דלא שלטו בהם המצרים, ואילו הגויים אינם מיוחסים, וזהו אותו שורש של "מה כתיב בה" שאמרו הגויים שלא מבטלים את רצונם ותאוותיהם לדבר ה', לעומת ישראל שאמרו "נעשה ונשמע" שהוא ביטול רצונות הגוף לדבר ה'.

ג. ובספר בית יצחק (פרשת כי תבוא) וביאר ששאלת אומות העולם היתה מדוע זכו ישראל "להתקרב" ולא מדוע ישראל "זכו" בתורה, כי עם ישראל זכה להתקרבות מיוחדת שיהא בידם אפשרות לקבל את התורה שנתגלה בנסים ונפלאות, ופתח בעניני רוחניות ואלוקיות למען נוכל לקבל את התורה, ואילו אצל האומות פתח להם בענינים גשמיים דהיינו התרחקות ממדות רעות של לא תרצח ולא תגנוב. ואיתא במדרש שבזכות האבות קירב אותנו השי"ת עוד קודם מתן תורה, ובכך נתן לנו אפשרות לקבל את התורה יותר משאר העמים, וזו היתה טענת העמים אמאי נתן הקב"ה אפשרות לישראל "להתקרב" לקבל התורה אבל לא היתה טענתם על עצם קבלת התורה. וע"כ השיב להם הקב"ה הביאו ספרי ייחוסים כפי שהביאו ישראל, שהרי הם בני אברהם יצחק ויעקב ומשורשים במידות טובות הנצרכות לקבלת התורה, ובזכות אבותיהם זכו "להתקרב" יותר באפשרות לקבל התורה, משא"כ אתם שאינכם מושורשים במידות טובות. ובכך מיושבים קושיא א שאכן לא רצו לקבלה וטענתם היתה על קירוב ישראל. וקושיא ב מיושבת נמי שהבאת ספרי יוחסין היא תשובת לקירוב ולא לעצם קבלת התורה

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

שאכן אינה ירושה לך, ועיקר הבירור היה אם הם ראויים לקבל את התורה, שהרי התורה אינה שוכנת בגוף שאינה בעל מידות טובות. וראה בהקדמת ספר עיוני רש"י על במדבר שהאריך בדבר.

ד. [בדרשות חת"ס (ח"ב דף רצ"א. ד"ה שאו) כתב לבאר: ונ"ל עפ"מ דאיתא פ"ק דע"ז דעתידין אומות העולם למיטען כלום כפית עלינו הר כגיגית ע"ש, והנה לכאורה מה מועיל קבלה באונס, וצ"ל כמו שהסביר רמב"ם ספ"ב מהלכות גירושין דכל היכי דאמרינן כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, הטעם משום דכבר רצה להיות ישראל רק יצריה אנסיה, על כן כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ואז כבר כף את יצרו, עי"ש. והנה כי כן יען אבותינו אברהם יצחק יעקב, והם קיימו כל התורה עד שלא ניתנה מרצונם החפשי, ומבני בניהם אנחנו והבן נתח מאביו, ע"כ מועיל כפיית ההר. אמנם כל זה בישראל שאנחנו בני אבות משא"כ באומות העולם, על כן אמר הביאו ספר יחוס שלכם, עכ"ד.

ה. [על השאלה למה נתקנאו הלא הוצע להם והם לא רצו, יעוין בהפלאה כתובות דף ז שכתב שנתקנאו על זה שעל בני ישראל כפו עליהם הר כגיגית כמו שכתוב בגמרא בע"ז ב: וע"ז השיב להם הקב"ה הביאו ספר יוחסין שהכפיית הר היא כחופה וזה רק לכשרין והאומות הם פסולים

]וצ"ע מה מתרץ בהפלאה הלא אם הם לא רצו למה נתקנאו בכפייה של ההר כגיגית שמה שהובא בגמרא בע"ז שיטענו האומות למה לא כפית עלינו הר כגיגית היינו בשביל לקבל שכר אבל לא שהם יקנאו בבני"י - על השאלה השנייה הלא תורה אינה קשורה לייחוס ראיתי מביאים שהנקודה היא במה שאותם בחן על כל מיני עבירות לא תנאף לא תרצח ובישראל לא כיון שהם נגועים בענין שאבותיהם היו רוצחים ומנאפים הוצרך לבדקם על כך מה שאין כן בישראל וזהו הביאו ספרי ייחוס.

קידושין במתן תורה

שאלה. בספר המקנה בהקדמה לספרו כתב שהקידושין והנישואין בין ישראל להקב"ה הכל היה במתן תורה בזה שהקב"ה כפה הר כגיגית, והיינו למ"ד כחופה קונה, והיינו משום דכפיית ההר היה כחופה, וצ"ע על דבריו הרי סוף סוף אין האשה מתקדשת בעל כרחיה.

תשובה:

א. [נחלקו אמוראים במס' ב"ב (מח, ב). לדעת אמרימר - תליוה וקדיש קדושי קדושין. שאם הכריח אשה להתקדש לו, הרי היא מקודשת, "דאגב אונסא וזווי גמרה ומקנה נפשה" (רשב"א קדושין ב, ב ד"ה תנא האשה נקנית). ולפי מ"ד זה - השאלה מיושבת.

וגם לפי המ"ד השני (מר בר רב אשי), שאין קדושי קדושין, הרי מבואר בגמ' שם, שגם הוא מודה שמעיקר הדין קדושי קדושין, ורק "הוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן, ואפקעניה רבנן לקידושיה מיניה". (והכי קי"ל להלכה). וזהו בבשר ודם. אבל במתן תורה - למי יש כח וסמכות להפקיע את קדושי הקב"ה? ... ועוד, שבמתן תורה, לא המקדש נהג "שלא כהוגן" במה שקידש את האשה בעל כרחיה, אלא המתקדשת היא זו שנהגה "שלא כהוגן", שלא רצתה להתקדש. [שאם לא היו מקבלים את התורה, היה העולם חוזר לתוהו ובוהו (שבת פח, א)]. ובכה"ג, אדרבה, הסברא נותנת לקיים את הקדושין, ולא להפקיען, שהרי זהו ה"הוגן", שהקדושין יחולו ויתקיימו.

ב. [ע"ד השאלה והחידוד י"ל, דהנה כבר האריכו רבותינו לדון אי גבי קדושין בעל כרחיה הוא דוקא בענין שלא אמרה 'רוצה אני', אבל כל שכפו אותה ואמרה 'רוצה אני', שפיר חלו הקדושין (עי' מאירי ב"ב מ"ח ב' ועוד), ובאמת נקטי' לדינא דגם באמרה רוצה אני לא חלו הקדושין (עי' אהע"ז סי' מ"ב), וא"כ גבי ישראל הגם שהיה כעין 'כפייה', אבל הא קיבלו הקדושין במה שאמרו 'נעשה ונשמע', הרי כאילו אמרו 'רוצים אנחנו', אך י"ל, דלכא' כל זה דלא מהני גבי קדושין, היינו דוקא בקדושי אשה,

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

ומשום דאיכא טעמא ד'אפקעינהו רבנן לקדושין מיניה', וכמש"כ במאירי שם וכן בלבוש אה"ע"ז סי' מ"ב, וא"כ י"ל דגבי ישראל כשקיבלו התורה, בזה לא שייך 'אפקעינהו רבנן לקדושין מיניה', דזה לא שייך אלא בקדושי אשה, שעשו כן חכמים להפקיע הקדושין כדי שלא יהא חשש להצריך גט וכו', משא"כ בקבלת התורה דלא אשכחן שיפקיעו חז"ל להני קדושין... וגם י"ל בקבלת התורה דבלא"ה לא שייך תורת 'הפקעה' לאותם הקדושין ודו"ק.

אבל בלא"ה י"ל ע"פ האמת, דשאני בעל כרחם בכפיית ההר דכשקיבלו עליהם בנעשה ונשמע היה זה בלב שלם והוברר למפרע דלא מתוך כפיה ואונס מקבלים, משא"כ בעלמא בקדושי אשה שהוא מתוך אונס דגם כשאומרת רוצה אני נידון כאונס ועכ"פ הפקיעו חכמים לכל היכא שתאמר רוצה אני מתוך אונס שלא יחול הקדושין כיון שאין אנו יודעים מה שבליבה ובלב כל אדם ושמה לא נתכוונה בודאי, אבל בקבלת התורה כלפי שמיא גליא שהיה ברצון ובתמים.

ג. [ונ"ל ע"פ דברי הצ"ח בפסחים סט ע"ב, שכתב ע"ד תוספות ד"ה כפה עליהן הר כגיגית, ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמה יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה, ונעשה ונשמע אמרו בחמשה בסיון וכמו שפירש רש"י בפרשת משפטים [שמות כ"ד, ד'] בפסוק ויכתוב משה וגו' וישכם בבוקר, ופירש"י בבוקר חמשה בסיון, ושם [פסוק ז'] כתיב כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, והתחיל קבלת התורה אז, שהרי קיבלו עליהם לשמוע ולעשות, אמנם לא נגמר עד מתן תורה ממש שראו האש הגדולה, וממילא אפשר לתרץ שאע"פ שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית מכ"מ זה היה כבר לאחר שהתחיל הקידושין לחול, וממילא לא קשה כיצד הקידושין חלו בע"כ, שמה מצינו שאי אפשר לקדש את האשה בע"כ, וכאן זה לא היה בע"כ אלא רק אח"כ אחר שקבלו על עצמם היה הכפייה.

ד. [או יותר בפשיטות, דהרי התוס' בשבת דף פח כתוב שקיבלוהו מרצון, אלא שמחמת שחששו מהאש הגדולה כפה עליהם ההר, (וכן הוא בתנחומא נח). נמצא, שבעצם קבלת התורה גופא לא היתה מתוך כפיה, ורק הכפיה היתה להוריד מהם את הפחד. אולם עצם הקבלה היתה מרצון גמור, שהרי אמרו כולם 'נעשה ונשמע'.

מנהג מאכלי חלב בשבועות

שאלה. כתב המשנה ברורה בסי' תצ"ד סק"ב, בטעם שנהגו לאכול מאכלי חלב זכר לכך שאחר מתן תורה נאסרו בכל הדינים ולא מצאו מה לאכול כ"א מאכלי חלב, כי בשר צריך שחיטה וכו' 'ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעל"ע נאסרו להם ע"כ בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה', ולכאורה מדוע למאכלי חלב לא היו צריכים כלים חדשים ומה הרויחו בזה, אם באותו מעת לעת אכלו בכלים דברי איסור.

תשובה:

א. [הכונה בפשטות למאכלי חלב שאין צריכים בישול, וממילא לא בלעו טעם איסור מהכלים שהיו נתונים בהם. [אבל בשר שלא נתבשל אינו ראוי לאכילה כ"כ, ואם ירצו לבשלו - הרי היו צריכים לזה כלים חדשים, כמבואר במשנ"ב, וזה לא היה להם בנמצא כ"כ, כדמשמע במשנ"ב].

ב. [פשוט דכל מה שהיו צריכים להשתמש בשר היינו ע"י בישול ולזה לא היה להם כלי היתר, אבל לחלב לא היו צריכים ע"ד הכלל דרך בישול רק היו משתמשים לאוכלו צונן, וא"כ מהא גופא מוכח דכלי שבלוע בו איסור, שרי לאכול בו היתר צונן וכמבואר ביו"ד קכ"א, דרק דרך קבע אסור וכאן היה דרך ארעי ודיעבד בדאי אפשר בע"א, וא"כ שפיר יתכן דנשתמשו לצונן בכלים האוסרים עד שהכשירום.

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

4. מאכל חלבי ע"פ רוב ניתן לאוכלו בלי הכנות של בישול וחימום, שהרי רוב מאכלי החלב נאכלים בקרירותם, וללא הכנה מיוחדת לחממם קודם לאכילתם. אולם מאכלי בשר ע"כ צריכים בישול וחימום, ולזה צריך שיהיו כלים מיוחדים וחדשים, כי ע"י שמשמש בכלי ישן הרי הוא מפליט את האיסור כשמשמש בו.

משה קיבל תורה מסיני? הרי קיבלה מהקב"ה!

שאלה. למה לא נאמר משה קיבל תורה מפי הקב"ה או מפי הגבורה, מדוע יש התייחסות להר סיני.

תשובה.

א. יש לומר דקמשמע לן שכבר במעמד הר סיני קיבל את כל התורה, ולא שקיבל חלק ממנה בהזדמנויות אחרות, (ועי' עוד באדר"נ פרק א' ה"א - ב)

ב. הרב דוד כהן, מכסיקו השיב לנו, הנה חז"ל אמרו "סיני" על שם שירדה שנאה לישראל בשעת מתן תורה ומקשים, נכון שירדה שנאה, אבל האם זהו השם המתאים להר שעליו נתנה תורה, לכאורה השנאה שירדה הוא פרט צדדי ונראה לומר, דשנאה זו מדגישה שהתורה היא אמת, דבלאו הכי, מדוע אוה"ע שונאים אותנו מחמת התורה, מה איכפת להם וכי ניזוקים הם ע"י מה שאנו קיבלנו התורה אלא ודאי, תורת אמת היא, וכואב להם שהאמת נמצאת עמנו לכן נקרא הר סיני על שם השנאה, שזה מזכיר שהתורה היא אמת ולפ"ז ניחא נמי מדוע תנן משה קיבל תורה מסיני דייקא.

ג. או אפשר מצד עצם הענין שקיום התורה ימצא יותר במי שמשים עצמו כמדבר, ד'ממדר מתנה' כדדרשו חז"ל, וקבלת התורה בהעברת המסורה מדור לדור הוא תנאי הכרחי שניהג בענוה כראוי, כי גבהות הלב תמנע קבלתו מרבו, בהיותו מתנשא, והוא ממפסידי הקבלה מן הרב לתלמידו כידוע, ולכן אמר 'משה קיבל תורה מסיני', כי נהג עצמו כהר סיני ששתק והנמיך עצמו משאר ההרים כידוע, וזה הוראה לדורות להיות עצמו כמדבר כדי שיהא ממוסרי התורה. - וע"ע בתפארת ישראל כאן.

ד. או י"ל שבא לרמוז כי כולנו היינו באותו המעמד ולא יעלה על דעת האדם ח"ו כי אמר שקיבל מפי הגבורה ולא שמענו ח"ו, אלא בסיני קיבלה, במעמד כל ישראל לדורותיהם, והקבלה מדור לדור יסודה בהררי קודש, במסירה חושיית, כאדם המוסר לחבירו וקבע עמו ה"ה נכון ליום פלוני במקום פלוני ובמעמד רבים וכו', ולא היה כדבר נעלם בהסתר והחבא כדרך נביאי השקר שבאומות שבדו מליבם דברים שקיבלו בהצנע ואין מוכיח ועד.

וע"ד הנ"ל יל"פ ג"כ אומרים בכל מקום 'הלכה למשה מסיני'. - שו"ר במרכבת המשנה לאבות להר"מ אלאשקר ז"ל שהאריך בזה וכבר קדם בהנ"ל ועוד הוסיף כו"כ טעמים עיי"ש, וקצר המצע מלפרט כל תירוציו ולהעלותם בחשבון התשובות....

ה. ובתו"ט כאן כתב לפרש דבא להורות שקיבל הכל בסיני כל פרטיה ודקדוקיה וכו' 'ולהוראה זו הוא אומר בסיני'.

ו. כ' שמשו קיבל תורה מסיני, כיוון שקרבת ישראל לסיני הקנתה להם מעלה עצומה "כאיש אחד בלב אחד", - קבלת עדיין ועלייה לדרגות רוחניות עצומות, וכך מוסבר בחלק מהספרים "אילו קרבנו להר סיני, ולא נתן לנו התורה-דיינו".

ז. המהר"ל בספר דרך חיים תירץ קושיה זו בכמה אופנים. ראשית כי זה מורה על עיקר מעלת קבלת התורה של משה שהקב"ה ייחד לו מקום והוא הר סיני. ואופן נוסף כי אם היה כתוב משה קבל תורה מפי הקב"ה היה משמע שרק משה מסוגל לקבל מהקב"ה כמו שיהושע היה מקבל את התורה באופן מיוחד ממשו וזה אינו כי כלם מסוגלים לקבל מפי הקב"ה ועע"ש. ובספר דרך חיים למוהר"ח מוואלוז'ין פירש כיון דאצל משה כתיב בדוקא קיבל והיינו משום שהיה עניו וזהו מרומז באומרו מסיני להורות שלכך זכה לקבל מפי הקב"ה משא"כ אצל יהושע כתיב ומסרה.

כיבוד אב לאחר מתן תורה

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

שאלה. לפי המשך החכמה (בפרשת ואתחנן ה' - כז'), [שס"ל שעל גרות דמתן תורה גם כן נאמר גר שנתגייר כקטן שנולד] איך היה שייך לקיים מצוות כיבוד אב לאחור מתן תורה, הרי לפי"ד הכלל של גר שנתגייר כקטן שנולד נאמר גם בגירות של מתן תורה, וא"כ כבר לא היו קרובים ואף אחד לא היה יכול לקיים מצוה זו, הייתכן שהיה מצוה שנאמרה בסיני שלא שייכת לאותו הדור.

תשובה:

א. היה שייך לקיימה במי שנולד במדבר לאחר מתן תורה. וזה היה עוד באותו הדור, הרבה לפני שנכנסו לארץ.
ב. אפ"ל אטו כל המצוות נאמרו לאותו הדור? הלא כל המצוות התלויות בארץ וכן בביהמ"ק ודאי נאמרו לכשיבואו לידם, וה"נ כיבוד או"א י"ל דקאי לאחר שילדו להם בנים ובנות שיכבדום.
ג. אפי' את"ל דהכא שאני דלא נאמר בהאי מצוה "כי תבואו" כמ"ש גבי מצוות התלויות בארץ וכו', מ"מ באמת י"ל דכיבוד או"א מישך שייך בגר עכ"פ אם אביו ואמו נתגיירו ג"כ, דזיל בתר טעמא דסו"ס הם אביו ואמו שגידלוהו. - ושור' בשו"ת דברי יציב יו"ד סי' קס"ז שהוכיח בכמה ראיות דגם לאחר גירות שייך גדר 'אבהות' לענין חיוב מילת האב לבנו, וא' מהראיות שהביא, מדמקיים הגר מצוות פו"ר באלו שנולדו בגירותו, וא"כ לכא' לפי"ז ה"ה לענין כיבוד או"א.
ד. אולי י"ל שע"כ שלא היה להם דין של גר שנתגייר כקטן שנולד לגמרי, משום שהרי א"כ הרי היה צריך להיות שלא יהיה שבטים בישראל, אלא ע"כ נ"ל שדברי המשך חכמה, שמה שלמד משם הדין לדין של גר שנתגייר, שרק לגבי הדין שהיה מותר להם לחזור לנשיהם, ומשם למד המשך חכמה שכיצד היה מותר להם לחזור לנשים שלהם ע"כ שמי שקיבל ע"ע עול תורה יש לו דין אחר, והרי גם לעם ישראל לא אז קיבלו את העול תורה שהרי היה מצוות שהם כבר נצטו עליה מקודם כמו בית מילה ושמירת שבת, ע"כ היה להם די של גר שהוא קבלת עול תורה, אבל לא לגמרי, וע"כ אפ"ל שהם נאסרו באיסור העריות להינשא אם בני משפחתם, וע"ז הם בכו.

מודעא רבה לאורייתא

שאלה. בגמ' שבת דף פח ע"א, מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, וכו' וע"ז אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא, ופרש"י שהיינו שאם יזמינו לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם - יש להם תשובה, שקבלוהו באונס. וצ"ע איך עם ישראל יטענו כן והרי אם יתחרטו על קבלת התורה אזי יתחייבו מיתה למפרע על מה ששמרו שבת, מצד דגוי ששבת חייב מיתה.

תשובה.

א. ראה בשו"ת דברי יציב חלק אבן העזר סימן יט, שכתב, ובזה י"ל קושיא הנ"ל במ"ש מודעא רבה לאורייתא, די"ל דמ"מ ישארו גר תושב, וכמו במחאה דגר קטן שכתב הרמב"ם הנ"ל, ולרש"י עכ"פ ליכא גביה דין נכרי ששבת במיתה. וממילא יתיישב הערתנו לגבי גר קטן, דאף שימחה ותעקר הגירות מ"מ יהיה גר תושב, ואולי דלמפרע הוי גר תושב ודו"ק.

היכן עמדו ישראל במתן תורה

שאלה. צ"ע מהו הלשון בכל הגמ' שעמדו ישראל על הר סיני, הרי אדרבה רק משה היה על ההר, והם היה להם ציווי שלא לעלות להר, הגבל את ההר וקדשתו.

תשובה.

א. אפ"ל "על" הכוונה "ליד". כמו "והכנעני יושב על הים" (במדבר י"ג, כ"ט), וכמו"כ "גדול עומד על גביו". וכן מצינו בכתובים דמתפרש מלשון 'אצל' ואין בהכרח הכוונה שהוא 'על גבי', וכדכתיב 'ועליו מטה מנשה', עי' בפלוגתא חכמים ואבא שאול

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

במנחות צ"ו א', ויש בזה אריכות במפרשים בהך קרא ואכמ"ל. [אמנם אכתי קשה מדברי רש"י שבת פח. (ד"ה ושוב) שכ' רש"י בזה"ל 'ושוב לא עלה - עד קבלת הדברות, שעלו כולם.'].
ואמנם צ"ע דברי המ"ב בס"י תצ"ד סק"ב, שכתב, "ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה כי בעת שעמדו על

הר סיני וקבלו התורה וכו', וירדו מן ההר לביתם לא מצאו מה לאכול וכו', וצ"ע מהו 'וירדו מן ההר...' וכאן אין שייך תי' הנ"ל דלשון על, דבהדיא נקט לשון שירדו וכו'.

ב. [והנה גבי אתרוג יש נידון בראשונים מהיכן מתחיל החוטם אם מתחילת השיפוע וכו', והיה אפשר דגם בכל הר יש מקום שנקרא הר ממש ויש מקום שנקרא תחת ההר אפי" שהוא קצת בשיפוע, וא"כ ה"נ שמא י"ל דרק במקום שמתחיל השיפוע יותר, שם היה אסור להם.

אלא דפשוטו הי' נראה דאפי' בתחילת השיפוע אסור היה להם, דכ"מ לשון הכתוב 'עלות בהר ונגוע בקצהו', דכפילות הלשון מורה לכאור' ריבוי בשיעור האיסור, דכל שיי"ב צד עליה שצריך 'ירידה' ממנו, ודאי הוא בכלל האיסור.

ג. [אולי זה הביטוי לחשיבות של הר סיני שדוקא עליו תנתן התורה, עי' תרגום יונתן על תהלים ס"ח, י"ז דהקב"ה גער בהרים שרצו שעליהם תנתן התורה, ואמר להם הקב"ה שרצונו דוקא על הר סיני, ע"ש.

ד. [איתא במכילתא והגבלת את העם יכול למזרחו ת"ל סביב. ופירש בספר מרכבת המשנה על המכילתא דלעיל איתא שעמדו בצד מזרח ההר, וס"ד שמא במקום זה שיצאה שכינה לקראתם הוזהרו לבל יגעו אבל לא הוזהרו על כל ההר סביב, ת"ל והגבלת את העם סביב, והייתה אזהרה על העם לבל יגעו גם סביב ההר שלא במקום עמידתן. וא"כ אפשר שעמדו בתחילה על חלקים מסויימים בהר וזה הכוונה שעמדו על הר סיני. ועוד י"ל דרש"י כתב בדברים (לג, ב) והם תכו לרגליך היינו שתכו עצמן לתוך תחתית ההר. וא"כ זהו גם הכוונה שעמדו רגליו על הר סיני.

היכן מוזכר מתן תורה ב'הלל'

שאלה. בגמ' פסחים דף קיח עמוד א, מבואר מדוע בהלל אומרים את ההלל שאנו אומרים ול"א הלל הגדול ותי' הגמ' משום שיש בו חמשה דברים הללו: יציאת מצרים, וקריעת ים סוף, ומתן תורה, ותחית המתים, וחבלו של משיח. והיכן יש מתן תורה - דכתיב ההרים רקדו כאילים, וצ"ע מה כ"כ מיוחד בזה שרקדו ההרים בשעת מתן תורה שזוהו הביטוי להזכרת מת"ת בהלל.

תשובה.

א. [י"ל דקאי על ריב ההרים דזה אומר עלי תנתן תורה וכו', ולא זכה אלא הר סיני שהשפיל עצמו, ולרמז שהוא עיקר גדול בתורה שאינה במתנה אלא להמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר.

ב. [או י"ל דרומז על 'ויחדר כל ההר מאד', דרקידת ההר הוא ביטוי ל'ויחדר' ובא לרמז שהוא עיקר גדול בתורה להיות עמל בה בחרדת קודש, ולא כשאר חכמות בעלמא.

ולאמור מה שנזכר 'הרים' בלשון רבים, עי' ברד"ק בתהלים שם שכ' דאפשר שנחרדו גם ההרים שסביבות הר סיני. ולפי"ז י"ל דגם אצל עמלי תורה צריך להיות בבחינה זו שכל הסובב אותם ג"כ יהא בהם חרדת אלקים מרוב עמלם ויגיעם בתורה, באופן שהעמל משפיע על סביביו, וע"ד הכתוב 'וסביביו נשערה מאד'.

ג. [עוד יל"פ כמש"כ במצודות בתהלים שם, דהרים אחרים רקדו בשעת מתן תורה, והכוונה בזה כי היה כחנן היוצא לקראת כלה, וקיימו בזה ההרים כיצד מרקדין לפני הכלה, ובזה יסוד גדול שיהא כל אחד מקבל ע"ע עול תורה בשמחה, (ועם הנ"ל נמצא מתקיים בו 'וגילו - ברעדה').

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

ד. עוד י"ל, דכתיב אם לא בריתי וגו' לא שמתי, שאין העולם מתקיים אלא בשביל שקבלו ישראל התורה, ולזה רקדו ההרים על שקבלו ישראל התורה ונמצא העולם מתקיים, ורקידת הארץ היא בעיקר ע"י ההרים (או שלא היא רעידת הארץ כולה ויהא חורבן, לכן רקדו רק ההרים לבד שע"ד הכלל אין עליהם ישוב). ועי' זוהר יתרו דף פ"ד ובפדר"א פמ"א.

ה. י"ל דהכוונה דהשי"ת עקר ממקומם את סדרי העולם בהתאם לצורכם של ישראל כדי לשמשם. והנהגה מופלאה זו היתה בקריעת ים סוף, והירדן נסוב לאחור בימי יהושע כדי שישראל יוכלו לעבור, וכן בזמן מתן תורה השי"ת עקר הרים רמים ממקומם לכבודם של ישראל וזהו ההרים רקדו כאלים. ועוד י"ל שזה בא לבטא את השמחה שכל העולמות שמחו בשמחתם של ישראל וכדברי הפייטן עליונים ששו ותחתונים עלו בקבלת תורה וכן גם ההרים יצאו במחול לכבוד עם ישראל בקבלת התורה וההרים רקדו אילים, גבעות כבני צאן. ובספורנו מפרש שההרים הם מלכי האומות שרקדו מפחד וזו גם שייכות לקבלת התורה.

כאילו קבלה מהר סיני

שאלה. הנה על שני דברים מצינו שנאמר עליהם שהעושה כן, 'כאילו קבלה מהר סיני' בקידושין ריב"ל אמרה על המלמד את בן בנו תורה, והרמב"ם כתב כן לגבי הכותב ס"ת, צ"ע מה המיוחד בשני דברים הללו שעליהם נאמר כאילו קבלה מהר סיני.

תשובה.

א. אולי י"ל כיון דטעם המלמד בן בנו תורה משום דמוריש התורה כדרך מסירתה מאב לבן וכו' עד סוף הדורות, שלא יהא נתק בשושלת התורה, וזה שייך גם בכתיבת ס"ת, דאם שאינו מלמדה בעצמו מ"מ כתיבת הספר היא היא כמסירת התורה שע"י כן יוכלו ללמוד ממנה כל אחד ואחד ולא תשתכח, והתורה אינה מוחלפת והיא רשומה כנתינתה כאלו קבלה מהר סיני, וכ"ה במלמד בן בנו, שהזקן קרוב יותר לסיני מבן בנו. והיינו שבשניהם ממשיך את מסורת התורה מהר סיני, בס"ת - פשוט ואילו במלמד בן בנו כבר פירשו הראשונים שבעצם מקרב אותו יותר למעמד הר סיני שבמקום לשמוע מאביו שלמד מסביו, אז שומע ישר מסביו, והמסורת היא העדות החשובה על מעמד הר סיני - תורה מן השמים.

ב. י"ל דכשם שהכותב ס"ת הרי זה מוכיח על התאמצות שרוצה בתורה א"כ אמרינן שבדאי היה גם טורח לקבלה מסיני, א"כ ה"ה מי שטורח ללמד את בנו תורה הרי זה מוכיח שהיה טורח גם לקבלה מסיני. ועוד י"ל דהמלמד את בנו תורה הרי הוא מסמל את נצחיות התורה כדי להעבירה במסורת מדור לדור כמו כן הכותב ס"ת הרי הוא גם מסמל בכתיבתו את נצחיות התורה להורישה לדורות הבאים.

ברכת השלום במתן תורה

שאלה. במס' ד"א ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר גדול השלום שכל הברכות והתפילות חותמין בשלום, והוא ברכת שים שלום טובה וברכה וכו' והנוסח שם הוא כי באור פניך נתת לנו ה' אלקינו תורת חיים ואהבת חסד, ואינו מובן הנתינת טעם שאנו מבקשים מאת ה' שישלם עלינו כי באור פניו נתן לנו תורה, מה ענין שלום אצל הר סיני-נתינת התורה וצ"ע.

תשובה.

א. הנה במסכת דרך ארץ פרק שלום הלכה ה, חזקיה אמר גדול הוא השלום, שבכל המסעות כתיב ויסעו ויחנו, נוסעין במחלוקת וחונין במחלוקת, ובזמן שבאו לסיני חנו חנייה אחת, ויחן שם ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא הואיל ושנאו ישראל

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

את המחלוקת ואהבו את השלום ונעשו חנייה אחת, עכשיו אתן להם את תורת. ע"כ. והיינו דכל זכות קבלת התורה הייתה רק מחמת השלום שעשו, ולכן אנו מבקשים תשים עלינו שלום כי הרי כל קבלת התורה הייתה בזכות השלום וממילא גם עכשיו נזכה לעוד דברים גדולים וחשובים בזכות השלום.

ולכן ג"כ אין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ות"ח מרבין שלום בעולם ע"י התורה, א"כ התורה היא גופא הכלי מחזיק ברכה, ואם יש תורה יש שלום וכדדרשי' אם בחקתי וגו' שתהיו עמלים בתורה, אז ונתתי שלום בארץ וגו'. וממילא השלום זה תנאי הכרחי לקבל התורה כדאיתא "ויוחן שם ישראל כנגד ההר" - כאיש אחד בלב אחד ולכן בכל ימי ההכנה למתן תורה - ימי הספירה צריך לעבוד ב"בן אדם לחברו" וכן שאם שורר שלום בין בני" לעצמם שורר שלום בין בני" לקב"ה ואז זוכים ששורת שכינה בישראל להארת פנים בתורה.

ב.נ"ל כי באור פניך הוא נתינת טעם על שלום ורחמים שהם בבחינת אור פניך וכמו"כ היה במעמד הר סיני נגלה לנו השי"ת באופן של אור פניך וכפי שפירש הח"ח בספרו אהבת חסד. ובספר ודרשת וחקרת כתב לפרש עפ"ד מדרש שהש"ר (פ"ח) ותנו דעתכם שלא תשנאו זא"ז וכו' שלא יאמרו מלאכי השרת לפני רבש"ע, תורה שנתת לישראל אינם עוסקים בה, והרי שנאה ותחרות ביניהם. הרי מבואר שעסק התורה עם שנאה אינו עסק התורה בכלל, והיינו כי בלי שלום ואחוה אין תלמוד תורה, וזו הכוונה בברכת שים שלום, כי באור פניך נתת לנו תורת חיים, ובלי שלום א"א לעסוק בה, ולכן אנו מבקשים שים שלום.

חג מתן תורה-שמחת היום ומצוותו בתלמוד תורה.

שאלה. הנה בשל"ה הביא מספר תולעת יעקב שביום זה של שבועות נידונין כאו"א על התורה שלו, והנה בגמ' בפסחים (סב:) מצינו ג"כ איתא "רב יוסף ביומא דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תלתא. אמר: אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא, וכתב רש"י - "אי לאו האי יומא - שלמדתי תורה ונתרוממתי, וכן בירושלמי (ראש השנה פרק ד) ר' משרשיא בשם ר' אידי בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא אמר להן הקדוש ברוך הוא מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם, ומשמע דיום זה מיוחד ללימוד התורה, וכך הוא מנהגנו להיות נעורים כל הלילה ולעסוק בתורה, וצ"ע מה ההסבר לכך הרי קבלת התורה היא גם מיישך שייכא לקיום המצוות, דלולי זה שנתן לנו הקב"ה את התורה, היינו פטורים מכל המצוות ג"כ, וא"כ מדוע מבואר שייחודו של שבועות הוא בעיקר רק לעניין לימוד התורה, הא אנו צריכין לשמוח גם לגבי כל המצוות כולם שזכינו בהם וצ"ב.

תשובה.

א. אולי צ"ל דהנה כידוע מעמד הר סיני, היה בזה מעמד של ברית וקשר בין ישראל להקב"ה וכמש"כ בגמ' בתענית כו, עה"פ במלך שלמה וגו' במלך שהשלום שלו, בעטרה שעטרה לו אמו, זו כנסת ישראל, ביום חתונתו, זו מתן תורה, הקשר בין הקב"ה לישראל הוא ע"י התורה, וכמו שכתוב בזוהר אורייתא וישראל וקוב"ה חד, ולכן ביום הזה שהוא יום הנישואין שלנו כיכול עם הקב"ה אנו שמחין ע"י התורה שהיא מאחדת אותנו עם הרבש"ע.

ב. אפ"ל ג"כ שאה"נ, אלא שהיכי תמצי לשמוח בכל המצוות אינו אלא ע"י התורה הכוללת כל המצוות כולן, וא"א לקיום המעשה בלא הלימוד עצמו, ואם שאין התלמוד עיקר אלא המעשה אבל א"א למעשה בלא תלמוד.

ג. ראשית מצוות מסוימות קיבלו גם בלי תורה במרה שנית על המצוות יש דין בראש השנה שמרגע בריאת העולם היו מצוות ובמתן תורה רק התווספו מצוות ל-7 מצוות בני נח ולמצוות שקיבלו במרה משא"כ בתורה שרק אז קיבלו בתור חיוב, ועוד

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

החשיבות של המצוות מתקטנת ביום של התורה כי רק עם תורה שיך המצוות שהרי יש יצה"ר וא"א לעמוד בפניו לולי הקב"ה עוזרו ואיך עוזרו? בתורה שזה תבלין ליצה"ר ככתוב "הלא כל דברי אש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע" וכדאיתא בגמ'. ד.י"ל דהכוונה הוא כמו שאחז"ל שבעצרת נידונין על פירות האילן א"כ באופן זה נידונין כמה תהיה פירות של מתן תורתנו של כל אחד וכמש"כ במאור עינים (פרשת מקץ) כי בשבועות הוא זמן קבלת התורה ללכת בה כל השנה לעבוד את הקב"ה, וכן מקבל כל אחד את התורה, דהיינו באיזה שכל יעבוד את הקב"ה באותו שנה. וא"כ חלק הניתן לכל יהודי בתורה, היינו התקשרות של נפש ישראל אל התורה והם הם הפירות של קבלת התורה כמש"כ בשפת אמת (שבועות תרנ"ו) וא"כ הקשר שלנו לקבלת התורה היינו התקשרות להשי"ת ע"י קיום לימוד התורה וזו נעשית באמצעות לימוד התורה.

האם שייך ללמוד את כל התורה כולה-שאל בן דמא את רבי יהושע

שאלה. הנה בגמ' מנחות צט,ב שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את רבי יהושע כגון שלמדתי כל התורה כולה, מהו שאלמוד חכמת יונית, קרא עליו את המקרא הזה לא ימיש ספר התורה [הזה] מפיק והגית בו יומם ולילה (שם), צא ובדוק שעה שאינה מן היום ולא מן הלילה, ולמוד חכמת יונית, צ"ע איך אמר שלמד את כל התורה כולה, הרי רואה שעניין זה של גדרי חיוב ת"ת לא ברורים אצלו עדיין. גם קשה הרי מלבד מצוות ידיעת התורה, יש מצוה של והגית בו יומם ולילה, ומזה ל"ש להיפטר אפילו כבר כשלמד את כל התורה.

תשובה.

בשו"ע הרב בקונטרס אחרון (דף תתסו) ביאר דבר זה דאצל דמא מיירי שלמד כל התורה כולה והא דצריך לקיים הוא מצות לא ימיש ספר התורה הזה מפיק, וע"כ בק"ש שחרית וערבית הוא יוצא לרשב"י ואח"כ יכול לעסוק בחכמה יונית ועיין עוד שם שכתב בשם תוס' דמצות והגית בו יומם ולילה נאמר רק למי שלא למד כל התורה כולה אך מי שלמד כבן דשמא שרי ליה עי"ש.

בדברי הנפש החיים-אם ח"ו יהיה העולם פנוי רגע אחד מתורה

שאלה. כ' הגר"ח מולאזין נפש החיים ש"ד פכ"ה שאם יהיה רגע אחד פנוי מן העולם בלא תורה העולם חרב, ומסתמא ברור שכוונתו היינו כבר מבריאת העולם, וצ"ע איזה תורה למד אדם הראשון? גם צ"ע אם התורה היא תכלית הבריאה מדוע לא נמסרה התורה כבר לאדם הראשון מיד לאחר בריאת העולם.

[א.] הנה בגמ' אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב (בראשית א לא) [וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד] ויהי ערב ויהי בקר יום הששי? - מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר: אם מקבלין ישראל את התורה מוטב, ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו". (ע"ז ה.) וא"כ משמע דכבר משעת בריאת העולם היה תנאי זה, אמנם מסברא ודאי נראה שמדובר בזמן קבלת התורה דבדור נח לדוגמא שכולם היו רשעים מי למד תורה בזמן שבנה התיבה או ישן? וע"ז היה אפ"ל ששם בנו למד. ואולי עדיין יש להביא ראיה מנח דמי למד בזמן שין קודם שנולד שם? ועצ"ע.

[ב.] צ"ע מהיכא תיתי שכוונת הגר"ח ז"ל מבריאת העולם, הא שפיר י"ל דזהו רק מקבלת התורה, דקרא דאם לא בריתי וגו' משתעי ע"ש העתיד, ע"י שבת קל"ג ב' (וכמה דוכתי) לענין מילה, וה"נ לענין תורה מתפרש שפיר משעת קבלת התורה. ולגוף השאלה איזו תורה למד אדה"ר, הלא ידוע (כ"ה בפדר"א) שהעביר הרבה גופי תורה לדורות שאחריו, ובכללם כל סוד קידוש החודש ועוד.

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

ג. [אולי אפ"ל. יסודות התורה כבר נמסרו לאדם הראשון וזהו קיום העולם אך לעם ישראל היא נמסרה בשלימותה והיא היא התורה ועיין מה שהאריך בזה הרב וולף בקובץ תורה ומדע.

ד. [איפכא מסתברא דדוקא מיום שנתנה תורה ונצטוו ישראל ללומדה בכל עת, מאז הוא שאם העולם פנוי רגע אחד בלי תורה יחרב, אבל קודם לכן לא. מלבד זאת, יש לומר שאדם הראשון למד שבע מצוות בני נח, דגם זה חשיב לימוד תורה, עי' סנהדרין נח, א'. ולגבי הקושיה השניה, לעולם התכלית אינה מגיעה בהתחלה, כגון בצמיחת פירות וכיו"ב, ורק לאחר הכנה מרובה של האבות והשבטים ושעבוד מצרים וכו' אז היו ראויים לקבל את התורה.

ה. [שוב קבלנו תשובת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: שרק משעת מתן תורה.

התורה הנמצאת בשמים מה היא?

שאלה. הנה קי"ל שלא בשמים היא, האם התורה הנמסרה לנו היא התורה בדיוק שנמצאת בשמים, או שהתורה בשמים היא אחרת.

תשובה.

א. [אחד טעה לומר שמכיון שמצינו שנחלקו מתיבתא דרקייעא עם תנא מהי ההלכה, ונפסק כתנא. ועל זה נאמר "לא בשמים היא" משמע, שהתורה בשמים לא בהכרח זהה לזו שבידינו, למה שאנו פוסקים באישור הקב"ה, שרוצה בפסיקתנו אנו. אמנם באמת אין זה נכון ופשוט וברור שהכל אותה תורה. ומה שאמרו שלא בשמים היא הכוונה היא שפסקי ההלכות אינם נקבעים על פי הוראה שמימית, אלא כאן למטה עי' בבא מציעא נט, ב'.

ב. [איתא במדרשים שתתקע"ד דורות לפני בריאת העולם היתה התורה מונחת בבית גנזיו של הקב"ה אך מאחר בשמים אין חידוש בתורה ולא עמל התורה ולכן היא נמצאת למטה. ועין מדרש רבה (דברים פ"ח, ז) אמר להם משה שלא תאמרו אחר עומד ומביא לנו תורה מן השמים כבר אני מודיע אתכם לא בשמים היא שלא נשתייר הימנה בשמים.

העניני מגילת רות

ברכת חתנים בעשרה לומדים מבוועז

שאלה. בגמ' כתובות דף ז ע"א מבואר שהדין ברכת חתנים בעשרה ילפינן מבוועז, והנה מבואר בגמ' שמספיק תשעה והחתן, ואם כן הרי שוב צריך ביאור למה לקח בועז עשרה אנשים והרי שפיר הוי מספיק בזה שיקח תשעה אנשים והוא עצמו כמו"כ יצטרף להיות עשירי למנין זה וצ"ע.

תשובה.

א. [כבר עמד בזה הפרישה אה"ע"ז סי' ס"ב סק"א, ויש שתירצו (עי' בכור שור ועוד), דמאן דיליף מבוועז ס"ל דבאמת טעמא דבעי' עשרה הוא משום פרסום השבח (ולכן לא יליף מבמקהלות וגו'), ולפי"ז המפרסם אינו מן המניין אלא צריך לפרסם לעשרה אחרים לבר ממנו. ועי' הפלאה כתובות ז' ב' ש"כ ג"כ דאי משום במקהלות וגו' א"כ חתנים מן המניין, משא"כ אי ילפי' מבוועז. ועיין בישועות יעקב ובשו"ת כנסת יחזקאל בהקדמה ובספר תורי זהב דאכן אם ילפינן מבוועז דס"ל כר"נ דחתנים אינם מן המניין וצריך עשרה בלי החתן וע"ע בחת"ס.

ב. [ואולם בס' מרגליות הים (נצוצי אור י-ם תשס"א נ"ח עמ' ד') תמה ע"ז דהא ר' נחמן גופיה דיליף מבוועז, הוא גופיה ס"ל (כתובות ח' א') דחתנים מן המניין. ולכן כתב ליישב, דצ"ל דבועז אָבֵל היה, שמתה אשתו באותו היום כדאי' במדרש, וא"כ ליכא למילף מיניה, דלכן לא היה מצטרף עמהם, מפני אבלותו.

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

'ריקם השיבני ה'

שאלה. במגילת רות א כא אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה', וצ"ע הרי בעלה היה חייב בכתובתה והרי מסתמא השאיר קרקע השייכת לו ומשועבד לכתובתה אז מה זה ריקם השיבני. ובפרט שמצינו בהמשך בפסוק ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי השבה משדי מואב, הרי שהיה לה חלק בשדה.

תשובה.

א. [במנחת יהודה (פ' תצא) ביאר שאכן מכרה השדה מחמת דוחקה ומסתמא ג"כ היה מגיע לרות נדוניה דהנעלת לי' ועיי"ש שיתכן שמכרה לרות ולכך יש לו את זכות הגאולה עיי"ש. ובפירוש הרוקח דהכוונה אני מלאה הלכתי שהיתה מעוברת והיא הפילה וזהו וריקם השיבני.

ב. [אולי צ"ל לפי פשוטו שבאמת אפילו שנשארה קרקע שהייתה משועבדת לה, בכל אופן היא התכוונה שחזרה ריקם מכל העשירות שהייתה לה, וגם חזרה לבדה בלא בנים, ובאמת כן מדויק בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שם על הפסוק, "אני מלאה הלכתי. בבנים ובעושר", וריקם השיבני בלא בנים ובלא עושר, וממילא צ"ל שאפילו שהיה לה קרקע בכל אופן לא היה לה מאתים זוז ושנינו במשנה מסכת פאה [ח ח] מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה יטול, וא"כ צ"ל ששדה זו לא הרויחה לה מאתים זוז וא"כ נחשבת כעניה, לכן היה מותר לה ליטול לקט שכחה ופאה לה ורות, [ועיין בספר טעמא דקרא מה שביאר עוד בעניין השעבוד לכתובתה של נעמי].

נוסח ברכת הבנות

שאלה. רות פרק ד, יא וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַזִּקְנִים יְתֵן ה' אֶת הָאִשָּׁה אֶל בִּיתְךָ כְּרָחֶל וְכָלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּי יְהִים אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, וצ"ע א"כ מדוע מנהג כלל ישראל לברך ישימך אלוקים כשרה רבקה רחל ולאה?

תשובה.

א. [מצאתי בפירוש בעלי התוספות על מגילת רות בזה הלשון הבאה אל ביתך כרחל וכלאה תימא למה לא אמרו כשרה או כרבקה וי"ל רחל ולאה נתגייירו ונתרחקו מבית אביהן ומע"ז שעבד לבן שנאמרה ורחל לקחה את התרפים וגם רות נתגיירה ומאסה בעבודה זרה של בית אביה וכמו רחל ולאה זכו להיות באהבה עם יעקב ובנים שהיו להם לכך תזכה רות. – וא"כ ברור שם היה דווקא עניין לברך רחל ולאה, אמנם שאנו מברכים את בנותינו בליל שבת אדרבה אנו מברכים אותן שיהיו ככל האמהות.

אמנם עדיין קשה לפי מה שכתב הגאון ר' ברוך אפשטיין [בעל התורה תמימה בספרו תוספת ברכה] שכתב 'ומה שלא זכרו גם את שרה ורבקה אפשר לומר כי לא רצו להזכירן בשעת ברכה מפני הכתם שבחיייהן כי שרה סבבה לאברהם שיקח את הגר ונולד ישמעאל ותולדתה של רבקה רק למחצה ביחס בנין האומה והם רצו לברך את רות שתבא תולדתה כולה קודש וזכרו רחל ולאה, וא"כ מעתה קשה טובא מדוע בברכה בליל שבת כן אנו מברכים כשרה ורבקה, הרי אדרבה יהיה עניין שלא להכיר זאת וצ"ע. וראיתי גירסא אחת שגם בברכת הבנות לומר רק כרחל וכלאה.

שינה סמוך לאכילה

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

שאלה. רות פרק ג, ז וַיֹּאכַל בָּעֵץ וַיִּשָּׂב לְבֹי וַיָּבֹא לְשֹׁכֵב בְּקֶצֶה הָעֲרֶמָה וְגו' וצ"ע הרי כתב הרמב"ם הלכות דעות פרק ד ולא יישן סמוך לאכילה אלא ימתין אחר אכילה כמו שלש או ארבע שעות, וא"כ איך מבואר שבועז אכל וישכב לישן ומשמע שזה היה מיד.

תשובה.

א. עיין בספר בשורת אליהו מבעל שבט מוסר שכתב שאכן לאחר האכילה לא יילך לישון אך אם גם שתה שכבר אינו מרגיש שהוא בתוקפו ורוחו ע"ע צריך לישון ולמדך תורה ד"א שאדם ששותה ישכב מיד ואל ילך בחוץ.
ב. אולי צ"ל זה לא דין אלא עיצה טובה. כנראה שלא הסתדר לבועז לאכול לפני כן, יתכן כי לפני כן היה שבע והיה בזה חשש אכילה גסה, ולעומת זאת עכשיו היה רעב ואמרין בברכות סב ע"ב עד דכפנת אכול.

בועז ישן בשדה, מדוע?

שאלה. כתב רש"י על הפסוק ברות פרק ג פסוק ב הנה הוא זרה את גורן השעורים הלילה, וז"ל הלילה - שהיה הדור פרוץ בגנבה וגזל והיה ישן בגורנו לשמור גורנו, וצ"ע א"כ איך שמר את גורנו והרי לא הרגיש ברות שהגיעה עד אליו ממש.

תשובה.

א. י"ל שהכל היה בידי שמים לקיים רצונו יתברך. ובפירוש הב"ח משיב נפש פירש דהגנבים היו מנועים מלגנוב מראיית פני צדיק ועצם שהייתו מעוררת חרדה ולכן הגם שהיה ישן בזה גופא היתה שמירה מעולה מהגנבים כי בראותם פניו לא היה באפשרותם לגנוב. ובספר מגילת שיר פירש שע"כ דרשו חז"ל ובטח בה' ישוגב כי בזכות חסדה של רות ובטחונה של נעמי הפכה ההשגחה את לב בועז לטובה למרות שאכן הבחין בה וזהו שאמר דוד חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך.
ב. יש לומר שדווקא במה שבן אדם מגיע לשדה לא הרגיש, אבל אם היה גונב ומוציא תבואה היה מתעורר מהרעש ומרגיש בכך.

ג. גנב שנכנס לשדה ורואה שם בן אדם מפחד לגנוב. עצם הימצאותו של בועז בשדה הרחיקה את הגנבים.

ד. מצאתי שבילקוט מעם לועז נתקשה בזה ופירש על הפסוק ותבוא בלט, ויש מפרשים בלט מלשון פלא ותחבולה כמו בלטיהם [שמות ז] שהיה זה מעשה פלא שעלה בידה ליכנס לשם שהרי בועז היה ישן שם כדי לשמור את גורנו מגנבים ובכל זאת הצליחה ליכנס לשם. והיינו שבאמת היה כאן חכמה מיוחדת של רות שהצליחה להיכנס לשם בשקט שהוא לא ירגיש אפילו שהוא היה עירני לקולות ורחשים ששמר מגנבים.

לקט שכחה ופאה שאינם מדינא האם פטורים ממעשר

שאלה. כתב רש"י במגילת רות (פרק ב טז) וגם של תשלו - שכח תשכחו עשו עצמיכם כאילו אתם שוכחים, וצ"ע שאם כן זה היה טבל, ונמצא שהיו מכשילים אותה, דרק לקט שכחה ופאה אמיתיים פטורים מתרומות ומעשרות, וא"כ איך אמר להם בועז עשו את עצמם, דא"כ אז באמת זה כן חייב בתרו"מ ונמצא מכשילן בטבל.

תשובה.

א. החיד"א בספר שמחת הרגל פירש דעל כן אמר בועז לנעמיו "ועזבתם" שיעשו את הללו הפקר והפקר פטור מן המעשרות. וע"ע במשך חכמה שפירש ע"פ דאיתא בסוטה אר"י אר"י משום ראב"י לקט שכחה ופאה שעשאו בגורן הוקבעו למעשר ופרש"י שהעני כונס הרבה ועשה מהן כרי ולכן י"ל דהוי כמו עשיית גורן בשדה וחייבת במעשרות מדרבנן, אי לכך

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

בועז נתן לה לאסוף הרבה וידע שתצטרך לעשות גורן בשדה ותהיה חייבת במעשרות ותפריש כדין. או תירץ באופן אחר דהוי לקוח ופטור ממעשר מה"ת והיא תזכה לאחר מירוח של בועז. ולכן כתיב ותחבוט את אשר לקטה הרי שעשה מירוח ולא זכתה עד לאחר מירוח ומיפטר משום לקוחו עיי"ש.

ב. ועוד יעויין בבא קמא סט ע"א מבואר שיש דין על בעל השדה להפקיר את כל התבואה שהענייין לקחו והיא לא היתה מגיעה להם מצד הדין ועיי"ז תהיה התבואה פטורה ממעשרות, ופירש רש"י שם דהטעם שצריך לעשות כך הוא משום דקיי"ל שני שיבולים לקט שלוש אינו לקט ואין כל הענייין בקיאים בהלכה, לפיכך צריך בעל הבית להפקיר. (ועיי' שבת קיג ב' שבוועז ראה ברות דבר חכמה שהיתה אוספת רק שני שיבולים ולא שלושה, כפי הדין, ומשמע דשאר הענייין לא היו מקפידים על זה ולהנ"ל זה מבואר וכבר עמדו בזה המפרשים ואכמ"ל.

ג. ע"ע להלן בתשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א.

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

~ תשובות שקבלתי ממרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א ~

עניני תורה וחג השבועות

שאלה: האם נכון הוא מנהג הרבה אנשים שבלייל שבועות הולכים לישון בעלות השחר לכמה שעות <כדי שיתפללו בכונה יותר>, או דמכיון שהוא סמוך לזמן קר"ש ותפילה אסור לו ללכת כבר לישון.

תשובה: אין נכון. [והיינו דס"ל לרבינו שאין ראוי לנהוג כן].

שאלה: משה קיבל תורה מסיני, למה לא נאמר משה קיבל תורה מפי הקב"ה או מפי הגבורה, מדוע יש התייחסות להר סיני.

תשובה: בנ"א אין שייך להתחבר להקב"ה כחבר.

שאלה: לפי המשך החכמה, [שס"ל שעל גרות דמתן תורה נאמר גר שנתגייר כקטן שנולד] איך היה שייך לקיים מצוות כיבוד אב לאחר מתן תורה, הרי לפי"ד הכלל של גר שנתגייר כקטן שנולד נאמר גם בגירות של מתן תורה, וא"כ כבר לא היו קרובים ואף אחד לא היה יכול לקיים מצוה זו, הייתכן שהיה מצוה שנאמרה בסיני לא לאותו הדור.

תשובה: גם לאביו הגוי יש לכבד כמש"כ הרמב"ם פ"ק ממרים הי"א ע"ש.

שאלה: בספר המקנה בהקדמה לספרו כתב שהקידושין והנישואין בין ישראל להקב"ה הכל היה במתן תורה בזה שהקב"ה כפה הר כגיגית, והיינו למ"ד שחופה קונה, וצ"ע על דבריו הרי סוף סוף אין האשה מתקדשת בעל כרחה.

תשובה: כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

שאלה: כתב המשנה ברורה בסי' תצ"ד סקי"ב, בטעם שנהגו לאכול מאכלי חלב זכר לכך שאחר מתן תורה נאסרו בכל הדינים ולא מצאו מה לאכול כ"א מאכלי חלב, כי בשר צריך שחיטה וכו' ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעל"ע נאסרו להם ע"כ בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה, ולכאורה מדוע למאכלי חלב לא היו צריכים כלים חדשים ומה הרויחו בזה, אם באותו מעת לעת אכלו בכלים דברי איסור.

תשובה: מאכלי חלב הוא צונן.

שאלה: גם צ"ע מדוע הוצרכו אחר מתן תורה לאכול מאכלי חלב ולא הספיק להם המן.

תשובה: מלוה מלכה צריך פת ואפוא ממה שתגרי עכו"ם מוכרין להם.

שאלה: קידושין במתן תורה. בספר המקנה בהקדמה לספרו כתב שהקידושין והנישואין בין ישראל להקב"ה הכל היה במתן תורה בזה שהקב"ה כפה הר כגיגית, והיינו למ"ד שחופה קונה, וצ"ע על דבריו הרי סוף סוף אין האשה מתקדשת בעל כרחה.

תשובה: כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

שאלה: מהו שאנו מברכים אשר בחר בנו מכל העמים, הרי הקב"ה חיזר על כל אומה ולשון ורק הם לא רצו אז במה בחר בנו.

תשובה: ששאל להם דברים שלא ירצו.

שאלה: בגמ' מנחות צט,ב שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את רבי יהושע כגון שלמדתי כל התורה כולה, מהו שאלמוד חכמת יונית, קרא עליו את המקרא הזה לא ימיש ספר התורה [הזה] מפיו והגית בו יומם ולילה (שם), צא ובדוק שעה שאינה מן היום ולא מן הלילה, ולמוד חכמת יונית, צ"ע איך אמר שלמד את כל התורה כולה, הרי רואה שעניין זה של גדרי חיוב ת"ת לא ברורים אצלו עדיין.

תשובה: לכן שאל.

שאלה: כ' הגר"ח מולאזין נפש החיים ש"ד פכ"ה שאם יהיה רגע אחד פנוי מן העולם בלא תורה העולם חרב, האם כוונתו רק ממתן תורה או כבר מבריאת העולם.

תשובה: ממתן תורה.

משיב כהלכה חג השבועות ומגילת רות

-ונוסף עליו תשובות שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א-

שאלה. התורה הנמצאת בשמים מה היא? הנה קי"ל שלא בשמים היא, האם התורה הנמסרה לנו היא התורה בדיוק שנמצאת בשמים, או שהתורה בשמים היא תורה אחרת.

תשובה: (לא) בשמים הכונה אצל הקב"ה נשאר כלום.

שאלה. בגמ' כתובות דף ז ע"א מבואר שהדין ברכת חתנים בעשרה ילפינן מבועז, והנה מבואר בגמ' שמספיק תשעה והחתן, ואם כן הרי שוב צריך ביאור למה לקח בועז עשרה אנשים והרי שפיר הוי מספיק בזה שיקח תשעה אנשים והוא עצמו כמו"כ יצטרף להיות עשירי למנין זה וצ"ע.

תשובה: לפרסומי מילתא.

שאלה. במגילת רות א כא אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה', וצ"ע הרי בעלה היה חייב בכתובתה והרי מסתמא השאיר קרקע השייכת לו ומשועבד לכתובתה אז מה זה ריקם השיבני. ובפרט שמצינו בהמשך בפסוק ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאליםלך מכרה נעמי השבה משדי מואב, הרי שהיה לה חלק בשדה.

תשובה: לא נשאר כלום ומכר ברשותה.

שאלה. במגילת רות פרק ד, יא ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כפחל וכלאה אשר בנו שת יקח את בית ישראל, וצ"ע א"כ מדוע מנהג כלל ישראל לברך ישימך אלוקים כשרה רבקה רחל ולאה?

תשובה: אין מקשים על מנהג.

שאלה. במגילת רות פרק ג, ז ויאכל בעז נישת ויטב לבו ויבא לשכב בקצה הערמה וגו' וצ"ע הרי כתב הרמב"ם הלכות דעות פרק ד ולא יישן סמוך לאכילה אלא ימתין אחר אכילה כמו שלש או ארבע שעות, וא"כ איך מבואר שבועז אכל וישכב לישן ומשמע שזה היה מיד.

תשובה: מי אומר שהיה מיד.

שאלה. כתב רש"י על הפסוק במגילת רות פרק ג פסוק ב הנה הוא זרה את גורן השעורים הלילה, וז"ל הלילה - שהיה הדור פרוץ בגנבה וגזל והיה ישן בגורנו לשמור גורנו, וצ"ע א"כ איך שמר את גורנו והרי לא הרגיש ברות שהגיעה עד אליו מממש.

תשובה: נרדם.

שאלה. כתב רש"י במגילת רות (פרק ב טז) וגם של תשלו - שכח תשכחו עשו עצמיכם כאילו אתם שוכחים, וצ"ע שאם כן זה היה טבל, ונמצא שהיו מכשילים אותה, דרך לקט שכחה ופיאה אמיתיים פטורים מתרומות ומעשרות, וא"כ איך אמר להם בועז עשו את עצמם, דא"כ אז באמת זה כן חייב בתרו"מ ונמצא מכשילן בטבל.

תשובה: כתבתי בטעמא דקרא.

[ושם כתב רבינו ותחבוט את אשר לקטה ויהי כאיפה שעורים, צ"ב בשביל מה הפסוק מספר שחבטה את אשר לקטה וי"ל שהיא הרגישה ששלו לה מן הצבתים וא"כ אין זה לקט וחייב במעשר ואינה יודעת איזה וחששה שתפריש מן הפטור על החיוב, ולכן חבטה ועשתה מירוח וגורן בשדה [ואיפה שעורים הוא גורן דהא אמרי בפאה פ"ו דסאתים הוא כבר גדיש וכ"ש איפה שהוא ג סאה] ואמרי בסוטה מ"ג ב לקט שכחה ופאה שעשאן גורן הוקבעו וה"מ בשדה אבל בעיר פטורין ולכן רצתה לחבוט ולעשות גורן בשדה כדי שיתחייב במעשר מדרבנן ותוכל להפריש מזה על זה, שגם מה שבועז נתן לה אין חייב אלא מדרבנן דהו"ל לקוח וכדעת הר"ש בספ"ק דפאה דלקוח קודם מירוח פטור מה"ת ולפי פשוטו חבטה בגורן שלא תצטרך לישא עם המוץ שהנפח קשה כמשאוי כמ"ש בב"מ פ א]